

М.М. Блакитний

**БІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ НА
СТОРІНКАХ ЧАСОПИСІВ
«ЧЕРНИГОВСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ
ИЗВЕСТИЯ» ТА «ВЕРА И ЖИЗНЬ»**

У статті на основі публікацій, оприлюднених у часописах «Черниговские епархиальные известия» і «Вера и жизнь», йдеться про біографічні матеріали, присвячені церковним і громадським діячам другої пол. XIX – поч. XX ст., долі яких були пов'язані з Чернігівщиною.

Біографічні матеріали, опубліковані у різних періодичних виданнях XIX – початку XX ст., являють собою цінне джерело для вивчення життя окремих людей, які залишили помітний слід в історії України.

За весь час свого існування часописи «Черниговские епархиальные известия» та «Вера и жизнь» надрукували багато біографічних матеріалів, передусім про церковних і громадських діячів. Ці публікації представлені некрологами, інформаційно-довідковими матеріалами, статтями про ювілейні привітання.

Цінність некрологів полягала в тому, що в них окрім біографічних відомостей містилися ще і судження та оцінка сучасників (в основному авторів некрологів) про життя та діяльність конкретної особи. Часописи систематично друкували на своїх сторінках некрологи, що знайомили читачів, передусім, із життям та діяльністю окремих церковнослужителів. Особи, яким були присвячені некрологи, в основному маловідомі широкому загалу, тому дослідити та розкрити їх життєвий шлях допомагають біографічні матеріали, які містяться у цих публікаціях. Деякі некрологи можуть слугувати можливо єдиним повноцінним джерелом щодо біографії окремої особистості. Вони при невеликому своєму розмірі концентрували максимальний інформаційний потенціал про життя та професійну діяльність людини.

Більшість некрологів надрукована у неофіційних частинах часописів, хоча інколи зустрічаються у офіційній частині «Черниговских епархиальных известий» за 1867 та 1868 рр. Загальна ж кількість некрологів у газетах «Черниговские епархиальные известия» та «Вера и жизнь» наближається до двохсот публікацій.

Залежно від того, кому були присвячені некрологи, їх умовно можна розподілити таким чином: церковнослужителям Чернігівської єпархії (біля півтори сотні некрологів); службовцям, громадським та культурним діячам Чернігівської губернії (понад 30); військовим (5); купцям (2); високоповажним державним діячам Російської імперії (біля десяти).

Перший некролог, який було надруковано у

часописі «Черниговские епархиальные известия», розповідав про архімандрита Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря Венедикта (Курковського) [1].

Структура переважної більшості некрологів часописів складається з повідомлення про смерть людини, розповіді про її життєвий шлях, починаючи з дитячих років, інколи описувався церемоніал поховання. Оцінка діяльності особи подавалася автором некрологу протягом усього викладу матеріалу. Прикладом даної будови можуть слугувати некрологи протоієрея І. Рклицького та дійсного статського радника О. Милорадовича [2]. Автори некрологів часто наводили причину смерті, обставини хвороби людини та повідомляли про місце її поховання.

На шпальтах часопису «Черниговские епархиальные известия» зустрічаємо некрологи, що висвітлюють творчий доробок певних постатей. Так, некролог Петра Михайловича Добровольського, автором якого був Е. Корноухов – приклад своєрідної наукової біографії [3]. У ньому зазначалося, що П. Добровольський був гласним та секретарем Чернігівської міської Думи, розпорядником справ Чернігівської губернської вченої архівної комісії, відомим краєзнавцем. Йшлося також про те, що він у свій час оприлюднив на сторінках часопису «Черниговские епархиальные известия» невідомі документи з церковної історії Чернігівщини, які стосувалися, зокрема, постатей чернігівських архієпископів Феодосія Углицького і Дмитрія Ростовського, написав серію статей з історії чернігівських церков, монастирів та духовних навчальних закладів. Грунтовна праця П. Добровольського була присвячена Чернігівському Єлецькому Успенському монастирю. Останнє його дослідження стосувалося старовинних зруйнованих храмів Чернігова. Як повідомив автор некрологу, П. Добровольський збирав матеріали для написання роботи про Чернігівський Троїцько-Іллінський монастир, але життя дослідника передчасно обірвалося.

Некрологи священника Іоана Кибальчича і протоієрея Трифона Андрійовича Стефановського – своєрідний зразок поєднання церковних та наукових біографій (автор першого некрологу – священник Т. Стефановський, другого – священник О. Єфимов) [4]. Про І. Кибальчича повідомлялося, що він був священником Чернігівського кафедрального собору, членом Чернігівської духовної консисторії, церковного археологічного товариства при Київській духовній академії, редактором неофіційної частини «Черниговских епархиальных известий» (де надрукував більше сотні своїх статей, зокрема про Єлецьку ікону Божої матері, митрополита Дмитрія Ростовського). Т.А. Стефановський – протоієрей Чернігівського кафедрального собору, член

Чернігівської духовної консисторії збирав старі українські народні пісні, написав багато різних за тематикою статей для «Черниговских епархиальных известий», зокрема про історію села Плоского Ніжинського повіту, чернігівського архієпископа Феодосія Углицького тощо.

Некролог архітектора Дмитрія Єгоровича Єфимова – зразок творчої біографії [5]. У даній публікації автор О. Ханенко зумів розкрити плідну діяльність у галузі архітектури і мистецтва надвірного радника, академіка Імператорської академії мистецтв Д. Єфимова, який останню частину свого життя провів у Чернігівській губернії. Зокрема, довідуємося, що він спланував і побудував церкву у посаді Добрянка, будинки для Н. Кейкуатова у с. Бігач та Дуніна-Борковського у Романівці.

Наукову цінність представляють також некрологи, присвячені кафедральному протоієрею Є. Пучковському [6], протоієрею Ф. Васютинському [7], священику Г. Мироненку [8].

Деякі некрологів, що були оприлюднені у часописах, передруковані з інших тогочасних періодичних видань. Вони в основному стосуються відомих державних діячів Російської імперії.

Переважає більшість авторів некрологів були священиками Чернігівської єпархії і викладачами Чернігівської духовної семінарії. Ця обставина обумовлена природним на той час станом речей. Оскільки значна кількість некрологів була присвячена священикам єпархії, то останню шану колеги та друзі (інші священики) віддавали їм у вигляді посмертних біографічних нарисів. Для викладачів місцевої духовної семінарії як працівників редакцій часописів було звичним явищем написання некрологів. Слід зауважити, що авторство досить значної кількості некрологів складно визначити, оскільки вони не були підписані. Цілком ймовірно, що деякі з авторів, займаючи певні посади і маючи доступ до архівних матеріалів, складаючи нариси про померлих, користувалися інформацією з послужних формулярів. Це підтверджується тим, що частина некрологів детально розповідає про професійну діяльність померлих осіб, зокрема наводяться точні дати про призначення на посади, нагородження тощо. Авторами декількох некрологів були священики Т. Стефановський і О. Хойнацький, вчитель М. Д'яченко.

Близькими за своїм характером до даних матеріалів є публікації про вшанування священиків, викладачів з нагоди ювілеїв, пам'ятних дат. Ці матеріали, як і некрологи, повідомляють деякі біографічні відомості про людину і подають суб'єктивну оцінку її діяльності авторами статей.

Ювілейні привітання друкувалися виключно у неофіційних частинах часописів «Черниговские епархиальные известия» та «Вера и жизнь». Їхня кількість доходить до вісімдесяти публікацій.

Ювілейні матеріали, у своїй більшості, присвячені церковнослужителям Чернігівської єпархії (понад шістьдесят статей), а вже потім працівникам і викладачам духовних навчальних закладів (більше десяти нарисів).

Авторами ювілейних статей, як і у випадку з некрологами, були священики Чернігівської єпархії та викладачі Чернігівської духовної семінарії. Це було обумовлено закономірними на той час обставинами. Через те, що переважна більшість ювілейних вшанувань була присвячена церковнослужителям єпархії, вітали їх в основному колеги та друзі – священики. Слід зазначити, що авторство більшості ювілейних привітань складно визначити, оскільки вони не були підписані, але кілька прізвищ відомі: священики П. Карпинський, А. Кибальчич, Т. Стефановський, краєзнавець П. Добровольський.

Перша надрукована у часописі «Черниговские епархиальные известия» стаття про ювілейне пошанування була присвячена священику А. Коломийцеву, який віддав служінню церкві 50 років [9].

До структури переважної більшості даних публікацій входять повідомлення про ювілей, розповідь про життєвий шлях і професійну діяльність ювіляра, докладний опис процесу святкувань (часто розміщувалися тексти телеграм, промов з привітаннями). Прикладом даної схеми можуть слугувати ювілейні пошанування, присвячені протоієреям С. Дорошенку та П. Левицькому [10].

На шпальтах єпархіальних часописів було опубліковано велику кількість різноманітних інформаційно-довідкових матеріалів про професійну діяльність церковнослужителів і працівників духовних навчальних закладів. Передусім, це інформація про призначення, переміщення і звільнення представників духовництва, викладацького складу Чернігівської духовної семінарії, училищ і парафіяльних шкіл, нагородження церковними та урядовими нагородами. Майже у кожному номері оприлюднювалися відомості про призначення (переміщення, звільнення) на посаду священиків, дияконів, псаломщиків, періодично інформувалося про їхні нагородження, щорічно публікувалися списки благочинних, настоятелів та настоятельниць монастирів Чернігівської єпархії [11].

До цього інформаційного блоку слід додати списки вихованців Чернігівської духовної семінарії, Чернігівського духовного училища, Чернігівського єпархіального жіночого училища, Новгород-Сіверського духовного училища та Стародубського духовного училища, які оприлюднювалися кожного року.

З 80-х рр. XIX ст. щорічно публікувалися іменні списки вкладників емеритальної каси духовництва Чернігівської єпархії [12]. Так, у 1891 р. вкладниками

було 610 осіб [13], а у 1911 р. допомогою і пенсіями з емеритальної каси скористувалося понад 800 родин та окремих осіб (витрати на ці потреби склали 60 тис. крб. на рік) [14]. Редакції єпархіальних видань інколи розміщували списки осіб, які призначалися церковними старостами [15].

У 1878 р. на сторінках неофіційної частини часопису «Черниговские епархиальные известия» було розміщено списки рядових вояків, мешканців Чернігівської губернії, які загинули, зникли безвісти або були поранені під час Російсько-турецької війни (1877-1878 рр.) [16].

Таким чином, різноманітні біографічні матеріали, надруковані на сторінках часописів «Черниговские епархиальные известия» і «Вера и жизнь», являють собою цінне джерело для дослідження, вивчення життєвих, а водночас і творчих шляхів представників української інтелігенції.

Посилання

1. Некролог Венедикта (Курковского) // Черниговские епархиальные известия (далі – ЧЕИ). – 1861. – № 2. – Часть неофициальная. – С. 82-83.
2. Зарчинский. Некролог протоиерея И.Рклицкого // ЧЕИ. – 1862. – 1 сентября. – Часть неофициальная. – С. 542-545; Воспоминание об Александре Григорьевиче Милорадовиче // ЧЕИ. – 1868. – № 4. – Часть неофициальная. – С. 1099-1106.
3. Корноухов Е. Памяти Петра Михайловича Добровольского // ЧЕИ. – 1910. – № 24. – Часть неофициальная. – С. 871-875.
4. Стефановский Т. Некролог священника И.Кибальчича // ЧЕИ. – 1884. – № 2. – Часть неофициальная. – С. 56-62; Ефимов А. Протоиерей Трифон Андреевич Стефановский // ЧЕИ. – 1910. – № 5. – Часть неофициальная. – С. 179-182.
5. Ханенко О. Некролог архитектора Д.Ефимова // ЧЕИ. – 1864. – 1 ноября. – Часть неофициальная. – С. 642-654.
6. Некролог протоиерея Е.Пучковского // ЧЕИ. – 1883. – № 4. – Часть неофициальная. – С. 177-181.
7. Протоиерей Федор Иоакимович Васютинский // Вера и жизнь. – 1913. – № 10. – Часть неофициальная. – С. 113-118.
8. Мозолева В. Воспоминание о благочинном 3-го округа Глуховского уезда Георгии Ивановиче Мироненко // ЧЕИ. – 1887. – № 5. – Часть неофициальная. – С. 117-126.
9. Празднование 50-ти летнего служения в сане священства о.Артемона Коломыйцева // ЧЕИ. – 1874. – № 24. – Часть неофициальная. – С. 651-660.
10. Кибальчич И. Пятидесятилетний юбилей в священном сане протоиерея Симеона Дорошенко // ЧЕИ. – 1879. – № 9. – Часть неофициальная. – С. 83-92; Пятидесятилетний юбилей в священном сане Новгородсеверского Протоиерея Павла Иоановича Левицкого, 15 января 1881 года, в г.Новгородсеверске // ЧЕИ. – 1881. – № 9. – Часть неофициальная. – С. 157-162.
11. Список благочинных Черниговской епархии, настоятелей и настоятельниц монастырей // ЧЕИ. – 1908. – № 1. – Часть официальная. – С. 32-33.
12. Разные известия // ЧЕИ. – 1885. – № 3. – Часть официальная. – С. 90-96.
13. Разные известия // ЧЕИ. – 1892. – № 6. – Часть официальная. – С. 257-278.
14. Разные известия // ЧЕИ. – 1911. – № 12. – Часть неофициальная. – С. 393-395.
15. Распоряжения епархиального начальства // ЧЕИ. – 1863. – № 5. – Часть официальная. – С. 45-46.
16. Распоряжения епархиального начальства // ЧЕИ. – 1878. – № 7. – Часть официальная. – С. 141-146, № 10. – С. 194-196.

Блакитный М.М. Биографические материалы на страницах журналов «Черниговские епархиальные известия» и «Вера и жизнь»

В статье на основе публикаций, размещенных в журналах «Черниговские епархиальные известия» и «Вера и жизнь», говорится о биографических материалах, которые посвящены церковным и общественным деятелям второй пол. XIX – нач. XX ст., судьбы которых были связаны с Черниговщиной.

Blakytnyi M.M. The biographical materials in the annals of «Chernihiv diocesan news» and «Faith and Life»

This article is based on materials that were published in the annals of “Chernihiv diocesan news” and “Faith and Life”. It refers to the biographical material, which dealt with church and public leaders of the second half of the 19th century beginning of 20th century, whose life and activity were associated with the Chernigov lands.

Э.Ю. Холчева

УСАДЕБНОЕ ХОЗЯЙСТВО В ГЛУШКОВСКОМ РАЙОНЕ В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX в.

Статья, направленная на изучение усадебного хозяйства имений сахарозаводчиков Терещенко в Глушковском районе в конце XIX – начале XX веков, поднимает проблему сохранения памятников культурного наследия.

В истории Глушковского района большое место занимает деятельность семьи сахарозаводчиков Терещенко. В конце XIX – начале XX в. им здесь принадлежало четыре имения: Теткинское, Глушковское, Волфинское, Кульбакинское (Кульбацкое), что составляло около 30 тыс. десятин земли с заводами, фабрикой, строениями и сооружениями (почти 40 % территории нынешнего Глушковского района).

В современных печатных изданиях встречается достаточно информации о Теткинском и Глушковском имениях. Архитектор, исследователь, краевед Е.В. Холодова (г. Курск) в своей работе «Пореформенные усадьбы Курской губернии 1861-1917 гг.» исследовала функциональные части Теткинское и Глушковское имений, где центральные усадьбы занимали экономические поселки. Вопрос развития экономического поселка Теткино исследовался автором статьи [9]. Совсем скудные сведения до настоящего времени имеем о Волфинском и Кульбакинском имениях. Данная статья направлена на изучение усадьбы Кульбакинское имения, принадлежавшего с 1893 г. Константину Семеновичу Терещенко – племяннику Николаю Артемьевичу Терещенко. Для достижения цели рассмотрено социально-экономическое значение землевладений, изучены элементы садово-паркового устройства, архитектурные стили